

Onko suomeksi vaikea kirjoittaa?

Onko suomenkielinen tieto- tai tiedejulkaiseminen hyvissä kantimissa? On ja ei. Määrällisesti julkaistaan paljon, laatu vaihtelee. Eri aloilla tilanne myös vaihtelee paljon. Kun viimevuotinen Tieto-Finlandia-esiraati sai arvioitavakseen lähes 170 kirjaa, oli esimerkiksi luonnontieteellistä kirjallisuutta tarjolla vain kourallinen. Kohtuullisen laaja käännöskirjallisuuden määrä tosin paikkaa osin tilannetta. Suomalainen tiedekäytäntö tutkijakouluineen ei ehkä juuri ruoki intoa julkaista suomeksi.

Mutta ongelmia on muillakin aloilla eikä vain edes kirjallisuuden alueella. Joillakin aloilla on vaikeuksia saada riittävästi tasokasta tarjontaa myös alan keskeisiin suomalaisiin aikakauskirjoihin. Valtiotieteellisen Yhdistyksen julkaisemassa *Politiikka*-aikakauskirjassa (1/2003) päätoimittaja **Maija Setälä** hämmästelee, miten vähän suomalaiset politiikan tutkijat ovat kiinnostuneita julkaisemaan suomen kielellä, suomalaisissa aikakauskirjoissa: "alan tieteelliset lehdet kärsivät niukanlaisesta artikkelien tarjonnasta". Setälä pitää tilannetta sitäkin kummallisempänä, kun tutkijakoulujen ansiosta politiikan tutkijoita on Suomessa enemmän kuin koskaan. Niinpä Setälä joutuu oikein rautalangasta vääntämällä osoittamaan lukuisia syitä ja perusteita, miksi ihan oikeasti kannattaisi julkaista suomen kielellä suomalaisissa sarjoissa.

Asiasta kannattaa olla oikeasti huolissaan. Paitsi että suomeksi julkaiseminen on olennaista keskustelun käymisen kannalta, se tukee olennaisesti opetusta. Ja mikä tärkeintä: yleensä suomalainen ajattelee sujuvimmin omalla äidinkiellään. Sitä paitsi suomalaiseen keskusteluun ja vaikuttamiseen osallistumisessa suomen kielellä on vissi merkityksensä.

Toivottavasti tutkijakoulut panostavat jatkossa myös suomenkieliseen ilmaisuun. Maksaa vaivan.

Kova syytös

Viime vuonna ilmestyi massiivinen, yli 700-sivuinen perusteos, artikkelikokoelma tulevaisuuden tutkimuksesta (*Tulevaisuuden tutkimus: Perusteet ja sovellukset*, SKS). Ainakaan kaikin osin kirja ei

ole herättänyt pelkkää myötämieitä – itse asiassa ainakin pieni myrsky on syntymäisillään.

Koko kirjan toimittajinakin olevat **Sari Söderlund** ja **Osmo Kuusi** ovat kirjoittaneet kirjaan mm. artikkelin "Tulevaisuudentutkimuksen historia, nykytila ja tulevaisuus". Tulevaisuudentutkimuksen seuran julkaisemassa aikakauskirjassa *Futura* (1/2003) tutkija **Petri Kylliäinen** väittää, että heidän artikkelissaan lainataan lähes sanasta sanaan Kylliäisen omaa aiempaa kirjoitusta vuodelta 1995 samasta aiheesta – viittaamatta mitenkään alkuperäiseen lähteeseen.

Kylliäisen mukaan lainaus on sangen huomattava: hänen viiden sivun kirjoituksestaan on lainattu lähes sanasta sanaan n. 90 %. Kylliäinen ilmoittaa kirjoituksessaan tarkat sivut ja rivit, joissa hänen tekstiään on käytetty

Kirjoittajat vastaavat hyvin lyhyesti, että kyseessä on aihealue, josta useat tulevaisuudentutkijat ovat kirjoittaneet ja näin ollen tekstin sisältöön ovat vaikuttaneet Kylliäisen tekstin ohella muutkin lähteet. "Lisäksi kirjan toimituskunta päätti kirjoittamisen alkuvaiheessa noudattaa vakiintunutta käytäntöä, jonka mukaan oppikirjaan lähdeviittaukset eivät noudata tarkkuudessaan tieteellisen artikkelin vaativia viittauskäytäntöjä." Periaate on varmaan sinänsä käypä. Toisaalta hyvä tapa kyllä lienee, että suorista tai lähes lainoista sovitaan ennalta kirjoittajan kanssa tai ainakin merkitään lähde selkeästi näkyviin edes kirjallisuusluetteluun.

Kirjoittajien vastauksesta Kylliäiselle voisi kyllä vetää johtopäätöksen, että työtapaturma on päässyt syntymään ja sitä ei haluttaisi myöntää. Kylliäisen yksityiskohtaiseen kritiikkiin ei vastata lainkaan. Tai jos kyseessä on normaalikäytäntö oppikirjoiksi tarkoitettujen kirjojen osalta, tilanteesta kannattaisi keskustella laajemminkin. Plagiointi on oikeasti aika paha rike.

Sosiologi: kansakuntaa yhdistävä hahmo?

Yhteiskuntapolitiikka tarvitsee "kuvailevia tosi-asioita, politiikkavaihtoehtojen hahmottamista, kausaalista tietoa ja politiikan evaluaatiota... monet yhteiskuntatieteelliset erityistieteet – ekonomisteista puhumattakaan – tarjoavat sosiolo-

giaa tehokkaammin tällaista tietoa. Päätäjien näkökulmasta akateeminen sosiologia lienee aika hyödytöntä.”

Näin oman alansa merkitystä ja asemaa yhteiskunnassa arvelee Jyväskylän yliopiston sosiologian lehtori, YTT Raija Julkunen *Sosiologia*-aikakauskirjassa (2/2003). Hän on kuitenkin toiveikas: ”Tulkinnallisen yhteiskuntatieteen, ehkä postmodernin nihilisminkin, suurin suosio saattaa olla ohi”. Tästä onkin jo ollut havaittavissa selviä merkkejä viime aikoina.

Ekonomistien asema tuntuu erityisesti häiritsevän Julkusta: ”Ekonomisteillakaan ei ole aina näyttöä [näistä kausaliteeteista: jos a, niin b], tai pikemminkin heidän näyttönsä on ristiriitaista”. Julkunen arvelee, että kausaliteetteja arvostavassa maailmassa ”tutkimuksesta pyrkii tulemaan ei valtion vaan valtiovarainministeriön aputiede.” Siis ilmeisesti lähinnä taloustieteestä.

Mutta Julkunen ei jää surkuttelemaan – sosiologiassa on hänen mukaansa edelleen potentiaalia. Hän arvelee, että ”sosiologian vahvuus onkin pikemmin kanssaihminen kuin päätäjien puhuttelemisessa. Maailma on sillä tavalla epäselvä ja arvaamaton, että kaipaamme tulkkeja ja diagnooseja.” Ja kun alkuun päästään, niin viedään ajattelu loppuun saakka: ”Merkittävä ja karismaattinen sosiologi voisi olla vähän kuin tasavallan presidentti: yhdistävä hahmo, sillä erotuksella, että sosiologilla on enemmän mahdollisuuksia kriittisyyteen”. – Kohtuullisen kokoista haaveilua?

Ihminen vaikuttaa, ei vaikuta, ...

Ihmisen vaikutus ilmaston lämpenemiseen herättää vuodesta toiseen kiivasta keskustelua. Suomen Geologisen Seuran *Geologi*-lehdessä aihe on viime aikoina ollut erityisen kuuma. Tuoreessakaan numerossa 4-5/2003 asia ei ratkea: keskustelua jatkava brasilialaisessa yliopistossa työskentelevä geologi **Toni Eerola** joutuu lopulta myöntämään, että ”Vedenpitävien todisteiden puuttuessa on vaikea sanoa lämpeneekö ilmasto ihmisen vaikutuksesta vai ei.” Tässä epävarmuudessa Eerola kuitenkin on taipuvainen olemaan riskinkarttaja.

Toisaalta Eerola muistuttaa myös lohdun sanoista, joita monet geologit ovat esittäneet. Nimittäin jos ilmasto kuitenkin lämpenee ihmisen vaikutuksesta, on ilmiö vain tilapäinen: ”kun fossiiliset polttoaineet on kulutettu loppuun, kasvihuoneilmiö kestää seurauksineen n. vuosituhannen, eli on ohimenevä ja geologises-

sa mittakaavassa huomaamaton ilmiö”. Ilmasto joka tapauksessa kylmenee aikanaan, kun seuraava jääkausi tulee. Jolle ihminen ei siis mitään mahda. Eerola iloitseekin: ”ainakin me geologit voimme olla huoletta; systeemi toimii kuten on opetettu”.

Tieteen popularisointi – jäännemenneisydestä?

Tieteen tulosten levittäminen suurelle yleisölle, tieteen tiedotus, tieteen tulosten tunnetuksi tekeminen tai kansantajuistaminen, tieteen popularisointi on yleensä nähty kannatettavana toimintana. On ajateltu, että näin kavennetaan kuilua tiedon tuottajien ja kuluttajien välillä ja siten lisätään ainakin tasa-arvoisuuden mahdollisuutta ja ihmisten kykyä toimia yhteiskunnassa. Tai että demokraattinen yhteiskunta suorastaan vaatii toimiakseen tietäviä kansalaisia. Tai ajatellaan, että tieto on arvo sinänsä. Tai yritetään saada nuoria kiinnostumaan tieteellisestä urasta. Tai ehkä yritetään vaikuttaa päättäjiin suotuisten tutkimusedellytysten luomiseksi.

Tiedevalistuksella onkin suomalaisessa kulttuurissa pitkät perinteet. Mutta onko kyse nykypäivän vinkkelistä sittenkin vain aikansa eläneestä jäänteestä?

Historiallisen Aikakauskirjan 100-vuotisjuhlanumerossa (1/2003) on kiinnostava akateemiaprofessori **Marjatta Hietalan** haastattelu. Hietala toteaa, että tutkijan suhde julkisuuteen ”on todella vaikea kysymys [...] Minä olen henkilökohtaisesti tehnyt sen valinnan, että keskityn tutkimukseen; en voi palvella kahta herraa”. Hän myöntää, että mieli olisi tehnyt osallistua enemmänkin julkiseen keskusteluun ja että oikeastaan historioitsijalla olisi tämäkin velvollisuus. Mutta ongelmana on ajan puute.

Hietalan näkemys on ymmärrettävä. Usein esitetään, että tutkijoilla olisi jokin erityinen velvoite kertoa julkisuudessa yleisölle tutkimuksistaan, harjoittaa yleisöviestintää - ja olla aina toimittajien käytettävissä. Näin tuskin voi olla; tutkijoilla on vastuu lähinnä itse tutkimuksensa laadusta ja ehkä opetuksesta. Kaikki tutkijat eivät yksinkertaisesti nauti julkisuudesta tai eivät muuten ehdi tai halua. On kylläkin oikein mainiota, että jotkut nauttivat, ehtivät ja kykenevät.

Hietala kuitenkin jatkaa tavalla, joka yllättää: ”Itse olen sanonut opiskelijoille, että jos alkaa kirjoittaa populaaria historiaa, saa julkisuutta, mutta se on pois vakavalta tieteeltä. Minusta popularisointi on pienen maan ongelma”. Ja

Hietala jatkaa: "tiedon popularisointi on jäänne kansallisesta projektista: suomalaisilla tiedemiehillä oli kaksisuuntainen tehtävä toimia kansainvälisellä tasolla ja toimia kansallisella tasolla kansansivistäjinä."

Tieteen tulosten tunnetuksi tekeminen, historiatietoisuuden levittäminen, popularisointi, siis vakavaa työskentelyä haittaavaa, siksi vähemmän suositeltavaa? Jäänne menneiltä ajoilta? Mutta onko tällaista vastakkainasettelusta oikeasti olemassa: tieteen tulosten tunnetuksi tekeminen vs. "vakava tutkimus? Ovatko toisensa poissulkevia? Kokemukseni perusteella rohkenen kuitenkin olla optimistinen ja otaksua, että nämä pikemminkin täydentävät ja tukevat toisiansa. Että tämä oletettu vastakkainasettelu on sittenkin näköharha. *Jäänteenä* tieteen tulosten tunnetuksi tekemistä, tai popularisointia, en myöskään tohtisi pitää, pikemminkin päinvastoin: entistä paremmin voivana tieteenosa-alueena, jolla on perinteensä.

Tästä teemasta sietäisi keskustella laajemminkin.

Itsekriittinen tutkija

Itsekritiikki on vaikea taito. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen julkaisemassa *Janus*-aikakauskirjassa 1/2003 tutkija, FT **Sari Karttunen** kirjoittaa taidepoliittisesta tutkimuksesta ja viittaa omaan aiempaan elämäänsä yllättävällä tavalla. Karttunen on aiemmin työskennellyt pitkään taiteen keskuustoimikunnan tutkimusyksikössä ja osallistunut siellä mm. Taiteilijan asema -tutkimusprojektiin.

"Pitkäaikainen työskentely taiteen keskuustoimikunnassa ja Tilastokeskuksessa on saanut minut pohtimaan julkisen sektorin piirissä tehtävän virallisen selvitystyön yhteiskunnallista merkitystä ja määräytymistä."

Väitöskirjassaan Karttunen tarkasteli omien sanojensa mukaan "kriittisesti taiteilijan asema -tutkimustyyppiä ja sen funktiota taidepoliittisessa järjestelmässä sekä omaa toimintaani alan tutkijana." Itsetutkistelu on sitten tuottanut yllättävän lopputuloksen:

"Kyseenalaistan taiteen keskuustoimikunnassa tekemiäni tutkimusten riippumattomuutta ja puolueettomuutta".

Hän perustelee tätä sillä, että

"Rajaukset, luokitukset ja tietosisällöt samoin kuin käytetyt mittarit tai indikaattorit ovat poliittisesti latautuneita, sillä ne ovat peräisin tietystä yhteiskunnallisesta ja historiallisesta tilanteesta. Viralliset tilastot ovat osa modernin valtion hallintokoneistoa ja väistämättä alisteisia julkisen vallan instrumentaalille intressille."

Hämmentävää: näillä perusteilla oikeastaan juuri mikään tutkimus ei siten taitaisi olla "riippumatonta" ja "puolueetonta". Yleensä kai kaikki tapahtuu enemmän tai vähemmän jossakin "yhteiskunnallisessa ja historiallisessa tilanteessa"?

Karttusen mukaan nämä Taiteilijan asema -tutkimukset "ovat nähdäkseni osallistuneet pienellä panoksellaan lopulta melko elitistisen ja paternalistisen taidekäsityksen ylläpitämiseen." Kaksi pahaa käsitettä löytyykin siten lopputuleman taustalta: *elitistinen* ja *paternalistinen*?

Julkiso ja keisarin uudet vaatteet?

Tiedotusopillisen yhdistyksen julkaisemassa *Tiedotustutkimus*-aikakauskirjassa on viime aikoina kovin koetettu lanseerata käsitettä 'julkiso' (ks. *Tieteessä tapahtuu* 3/2003). Eikä julkiso vielä jätä rauhaan. *Tiedotustutkimuksen* niiteessä 2/2003 James W. Carey kirjoittaa lehdistön ja julkisen keskustelun luonteesta ja suhteesta. Osin vika ja outous saattaa perustua hassuun suomennokseen, haluan luoda uusi käsite jota jälleen muodinmukaisesti sitten viljeltäisiin.

Näin Carey:

"Journalismin kummitermi – sen alku ja juuri, termi, jota ilman hankkeella ei olisi mitään mieltä – on julkiso. Sikäli kun journalismilla on perustansa jossakin, tuo jokin on julkiso. Sikäli kun journalismilla on asiakas, se on julkiso. Lehdistö oikeuttaa itsensä julkison nimissä: se on olemassa – tai näin ainakin on tapana sanoa – informoidakseen julkisoa, toimiakseen sen silmän ja korvan laajentumana, suojellakseen sen oikeutta tietää, palvellakseen julkista etua. Journalismin toimintasäännöt ovat peräisin lehdistön ja julkison suhteesta ja kumpuavat siitä edelleenkin. Julkiso on toteemi ja onnenkalu sekä rituaalisten kunnianosoitusten kohde. Vaikka perustuslaki vaikeneekin asiasta, julkiso on koko liberaalin perinteen syvin peruskäsite. Liberaali yhteiskunta perustuu ajatukseen oikeamielisestä julkisosta."

Satunnainen lukija saattaisi ajatella, että kyseessä on melkoista kvasirunollista ja -syvällistä sanahelinää. Lehden toimittajakin kirjoitus ilmeisesti askarrutti, koska sitä edeltää parin sivun kootut selitykset ja lukuohjeet: Veikko Pietilä myöntää, että ”saattaa vaikuttaa hiukan hassulta lukea” tätä julkiso-puhetta. Kun Carey Pietilän mukaan tarkoittaa *public*- ja *audience*-sanoilla eri asioita, on suomennoksessa päädytty *publicin* osalta termiin *julkiso* – jota nyt siis tunnutaan kovasti lanseerattavan uudissanana suomen kieleen. Mutta onko tämäkään sana riittävä: Pietilä joutuu samaan hengenvetoon myöntämään, että *julkiso*-termikään ei oikeastaan kuvaa kaikkia Careyn *public*-sanan vivahteita.

Kohtuullisen teennäiseltä sana joka tapauksessa tuntuu – varsinkin jos se mitä sillä koetaan selittää, ei ole aivan selvää.

Suomessa Euroopan sairain siemenmateriaali?

”Satotasojemme alhaisuutta selitetään usein

kasvukauden lyhyydellä ja kylmyydellä. Oikein, mutta mainitsematta yleensä jää, että lisäksi käytämme Euroopan sairainta siemen- ja taimimateriaalia”, kirjoittaa **Kari Tiilikkala** Kasvinsuojeluseuran julkaiseman *Kasvinsuojelulehden* 2/2003 pääkirjoituksessa. Tikkala toimii maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskuksen kehityspäällikkönä.

Suomessa sertifioidun siemenviljan käyttömäärä on Euroopan alhaisinta. ”Vain Viro on jakamassa jumbosijaa”, kirjoittaa Tiilikkala.

”Oman siemenen elinvoimaan uskotaan vaikka mittaukset ja tutkimukset osoittavat toista.”

Tosiasiä viljelijän kannalta toisaalta lienee, että omaa siementä saa olennaisesti halvemmalla kuin sertifioituja siemenmateriaaleja. Jotta paremmin eläisi, tingitään leikataan tuotantokustannuksia. Ja täydestä on mennyt. Eipä täällä kuitenkaan ilmeisen epäterveellisiä elintarvikkeita tämän seurauksena syödä. Eihän?

Jan Rydman